

Riabova O. V.

Postgraduate student,

Dragomanov National Pedagogical University (Ukraine, Kyiv)

THE MUSICAL STYLE IMAGINATIONS AS A REFLECTION OF SOCIOCULTURAL ASPECTS OF MUSIC THINKING DEVELOPMENT IN PERSONALITY

Рябова О. В.

аспірант кафедри теорії та методики музичного навчання

НПУ імені М.П.Драгоманова (Україна, м. Київ)

МУЗИЧНО-СТИЛЬОВІ УЯВЛЕННЯ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО АСПЕКТУ РОЗВИТКУ МУЗИЧНОГО МИСЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Special features of music and style notions as a reflection of social and cultural aspect of personal music thinking development are presented; their intonation essence in musical and historical context is described.

Key words: *musical thinking, musical and style notions, social and cultural aspect, intonation, sound image*

Розглянуто особливості музично-стильових уявлень як відображення соціокультурного аспекту розвитку музичного мислення особистості і виявлено їх інтонаційну сутність в музично-історичному контексті.

Ключові слова: *музичне мислення, музично-стильові уявлення, соціокультурний аспект, інтонація, звуковий образ.*

У музичному навчанні цілеспрямоване формування музично-стильових уявлень є наріжним каменем у розвитку музичного мислення юних виконавців, спрямованого на усвідомлення явищ музичного мистецтва в контексті їх історичного розвитку. Спираючись на дослідження Б.Асаф'єва, І.Гринчук, Б.Теплова, Ю.Цагареллі та інших, ми ставимо на меті розглянути музично-стильові уявлення як результат психічної діяльності індивіда у певних історичних умовах, тобто, як відображення соціокультурного аспекту розвитку музичного мислення особистості.

Як зазначають психологи, мислення – це «узагальнене та опосередковане пізнання світу в процесі практичної і теоретичної діяльності індивіда, ... шляхом якої людина здобуває нові, абстраговані від чуттєвих даних, знання, будує узагальнений образ світу, створює власну філософію, зрештою, здійснює акти творчості [6, с. 299]». У мисленні поєднуються раціональна та емпірична складові досвіду індивіда, що забезпечує успішний перебіг його діяльності, яка здійснюється за допомогою певних дій та операцій а також супроводжується мовленням. На думку М. Арановського, мислення також може спиратися на будь-який матеріал життєвого досвіду людини поза слів-понять [1], і тому «музика – інтелектуальний

процес, в якому емоції тісно переплетені з розумовими операціями, а чуттєве начало помножено на раціональне [1, с. 129]». Як зазначає Ю.Цагареллі, музичне мислення – це «процес відображення музики, що складає найвищий ступінь її пізнання [11, с. 106]», який оперує ідеальними формами цього відображення у свідомості людини у вигляді музичних образів [11, с. 107].

Загальновідомо, що характерною властивістю музичного мислення є його звукова природа, яка організовується композитором за правилами і нормами музичної мови для кодування художньої інформації у певній системі символів, притаманних тій чи іншій культурі. За визначенням М.Арановського, «матеріалом, що утворює систему музичної мови, є історично сформовані і практикою відібрані зв'язки між музичними звуками... Зв'язок поступово перетворюється на стереотип [2, с. 105]», який є результатом абстрагування, що характеризує музичну мову як систему можливостей, «які в кожному конкретному контексті отримують індивідуальну реалізацію [2, с. 105]», тобто стають мовленням.

На нашу думку, саме у феномені музичного мовлення виявляється сутність музики як процесу мислення одиницями звукового матеріалу, тобто звукообразами, які шляхом звукомислення утворюють цілісні звукоуявлення, що складають основу музичної діяльності індивіда.

Формою, в якій протікають операції музичного мислення, є музичні уявлення, тобто «слухові уявлення, які виникають у процесі музичної діяльності і представляють собою цілковито визначену переробку слухових вражень [7, с. 243]». За даними психологічних досліджень, уявлення – це вторинні образи пам'яті, які виникають в результаті когнітивної обробки образів сприймання і служать підґрунтям для формуванні пізнавального досвіду особистості у процесі її діяльності.

Зазначимо, що специфіка музичного мистецтва, як художнього мислення звуковими образами, зумовлює особливості музичних уявлень, що мають, передусім, слухову природу, адже, «слух стає мірою речей в музиці [3, с. 207]», і є слуховими уявленнями, «які виникають у процесі музичної діяльності і представляють собою цілком визначену переробку слухових вражень [10, с. 243]». Цей аспект розглядається також у низці статей українських вчених [8; 9; 12; 13].

Розглядаючи музичне мислення у контексті історичного розвитку музики, мистецтвознавці неодноразово підкреслювали важливу роль музично-слухових уявлень у цілісному сприйманні, усвідомленні та відтворенні явищ музичного мистецтва. Як єдність чуттєвого і раціонального, результат взаємодії логічного і образного, музично-слухові уявлення стають підґрунтям для музичної творчості особистості у певних соціокультурних умовах історичних періодів розвитку людства.

Як зазначає Б. Теплов, основою музично-слухових уявлень, у першу чергу, є уявлення звуковисотних та ритмічних співвідношень між звуками, адже саме ця сторона музичної тканини виступає в музиці як основний «носіє смислу [10, с. 237]». Також важливим є зв'язок слухових уявлень з моторним компонентом у музиці, яка, за визначенням Б. Асаф'єва, є мистецтвом «руху, що виявляється в інтонації [3, с. 204]».

Слід зауважити, що основою музично-слухових уявлень є інтонація (від лат. *intono* – голосно вимовляю) – найважливіша музично-теоретична категорія, що має широкий спектр значень від загально естетичних до специфічно музичних. У своєму ґрунтовному дослідженні «Музична форма як процес» Б.Асаф'єв перший довів, що «музика, перед усім, мистецтво інтонації [3, с. 275]», адже «звуковий образ – інтонація, що отримала значення зримого образу або конкретного відчуття і викликає супутні йому уявлення [3, с. 207]». Отже, інтонація є основою звукових образів, що складають сутність музичного твору, і невід'ємною складовою музично-слухових уявлень, які базуються на її слуховому сприйманні та усвідомленні у процесі музичної діяльності.

Наголосимо, що засоби вираження музики у процесі культурно-історичного розвитку кожного народу проходять стадіальний відбір і кристалізуються у вигляді певних звукокомплексів, що існують як «усний словник інтонацій [3, с. 267]». Цей інтонаційний словник, відображаючи особливості мислення композиторів, виконавців, слухачів у певному

часовому періоді, стає втіленням «музичних вражень епохи [3, с. 267]», що уособлюються у понятті музичного стилю. На думку О. Маркової, «генокодом» всіх видів стилю служить інтонаційна ідея, тобто, «думка колективної свідомості», що втілена у звуковому образі, який відображає «світосприймання людиною даної історичної епохи у певній соціокультурній спільноті [5, с. 24]» та «поєднує сфери сукупної людської діяльності і художньої творчості у власному сенсі [5, с. 101]». Отже, музичний стиль відображає соціокультурний аспект розвитку музичного мистецтва на рівні інтонаційної ідеї, яка втілює сутнісні особливості музичного мислення особистості в історичному контексті епох Середньовіччя, Відродження, Бароко, Класицизму, Романтизму, Модернізму, Постмодернізму.

Слід зазначити, що інтонаційна ідея як «концентрація художньої виразності», доведена до «характерної фактурної та ритмоінтонаційної формули, що легко пізнається на слух [5, с. 25]», надає стильового забарвлення музично-слуховим уявленням, які в результаті усвідомлення характерних властивостей музичних стилів національних спільнот у різних часових періодах перетворюються на музично-стильові уявлення. Таким чином, музично-стильові уявлення відображають соціокультурний аспект розвитку музичного мислення особистості в історичному контексті

Отже, музично-стильові уявлення – це складні психічні утворення, що базуються на результатах чуттєвого та когнітивного досвіду особистості у рамках її музичної діяльності, яка здійснюється у певних історичних і соціокультурних умовах. Підґрунтям музично-стильових уявлень слугують музично-слухові уявлення, котрі являються основними формами музичного мислення і підкреслюють інтонаційну сутність музичного мистецтва. Як синтезований комплекс художньо-звукових образів музично-стильові уявлення увиразнюють інтонаційну ідею, що віддзеркалює стан суспільної свідомості людських спільнот у певному часовому періоді.

Аналізуючи категорію музично-стильових уявлень як відображення соціокультурного аспекту розвитку музичного мислення особистості, ми виявили складну природу цих психічних утворень і зробили спробу визначити їх сутність та характерні особливості. Численні дослідження вчених переконують нас у необхідності подальшого вивчення питань музичного мислення та спонукають до активного пошуку засобів педагогічного впливу на формування музично-стильових уявлень особистості у процесі музичного навчання та виховання.

Література:

1. Арановский М.Г. Музыка. Мышление. Жизнь. Статьи, интервью, воспоминания / М.Г.Арановский; ред.-сост. Н.А.Рыжкова – М. : Государственный институт искусствознания, 2012. – 440 с., ил.
2. Арановский М.Г. Мышление, язык, семантика // Проблемы музыкального мышления / М.Г.Арановский. – М., 1974, - 90 с.
3. Асафьев Б.В. Музыкальная форма как процесс / Б.В.Асафьев. – Л., 1971. – 376 с.
4. Гринчук Ірина. Проблеми музичного мислення: теорія і методика розвитку. Діалектика музичного логосу та ейдосу: навч.-метод. посіб. / І.Гринчук, О.Бурська. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. – 224 с.
5. Маркова Е. Н. Интонационность музыкального искусства: Науч. обоснование и пробл. педагогики/ Е.Н.Маркова. – К. : Муз. Україна, 1990. – 183 с.
6. М'ясоїд П.А. Загальна психологія : навч. посіб. / П.А.М'ясоїд. – К. : Вища школа, 1998. – 479 с.: іл.
7. Назайкинский Е.В. О психологии музыкального восприятия / Е.В. Назайкинский. – М. : Музыка, 1982. – 383 с.
8. Петько Л.В. Виховний і професійний аспекти музично-педагогічної спрямованості навчання іноземної мови студентів ВНЗ у системі музично-педагогічної освіти / Л.В.Петько // Музыка та освіта : науково-метод. журнал / засн. МОН України, НАПН України, Київська дитяча академія мистецтв ; гол.ред. Л.М.Масол. – Київ : Педагогічна думка, 2013. – № 3. – С. 14–18.
URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7872>
9. Петько Л.В. Формування професійно орієнтованого іншомовного навчального середовища в умовах університету для студентів спеціальності «Музичне мистецтво» (на прикладі вірша Мері Ховіт «Павук і Муха») // Л.В.Петько // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки: зб. наук. пр. – Вип. 1. – Бердянськ : ФО-П Ткачук О.В., 2016. – 184–190.
URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/10075>
10. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей / Б.М.Теплов. – Москва-Ленинград, 1947. – 334 с.

11. Цагарелли Ю.А. Психология музыкально-исполнительской деятельности : уч. пособие / Ю.А.Цагарелли. – СПб. : Композитор • Санкт-Петербург, 2008. – 368 с., нот.
12. Denysiuk Inna. The main point and content of future Music teacher' artistic improvisation skills / Inna Denysiuk // Intellectual Archive. – 2016. – Volume 5. – No. 2 (March/April). – Toronto : Shiny Word Corp., 2016. – PP. 135–143. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/10133>
13. Pet'ko L.V. Formation of professionally oriented foreign language teaching environment in the conditions of university for students of art specialties / L.V.Pet'ko // Economics, management, law: problems of establishing and transformation: Collection of scientific articles. Psychology. Pedagogy and Education. – Al-Ghurair Printing & Publishing LLC, Dubai, UAE, 2016. – P. 395–398.
URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/9779>